

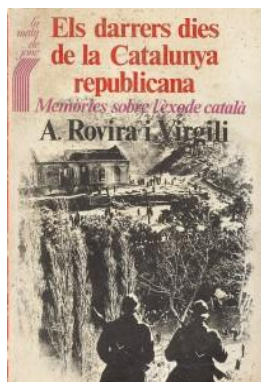
Els darrers dies de la Catalunya Republicana, A. Rovira i Virgili

En aquest temps de canvis, quan sembla que la nostra terra, per fi, comença a albirar un horitzó que li permeti respirar, viure com més li plagui i desenvolupar-se sense límits, alliberada del llast d'aquells que des de fa segles han pretès assimilar-la i dissoldre-la en el magma unificador i anorreador d'un estat espanyol incapaç d'entendre la diferència, convé recordar com es produïren els darrers dies de la Catalunya republicana.

Sobretot, perquè el pou pregon de la desmemòria ha engolit la realitat i l'ha convertit en un mite sense consistència: massa sovint es presenta la segona República Espanyola com la gran oportunitat perduda per a Catalunya, com aquell temps en el qual ens trobarem més a prop del que voldríem ésser, d'aquella Espanya generosa i comprensiva que ens admetria tal i com som, d'aquella quimèrica Espanya federalitzant que alguns s'entesten irracionalment en seguir propugnant.

Certament el regim republicà espanyol es proposava la modernització d'un estat anquilosat i decadent, però en l'àmbit nacional la diferència entre els republicans i els autoanomenats *nacionals* eren, a tot estirar, de matís. Només cal llegir algunes de les anotacions que Manuel Azaña escriví al seu diari l'any 1937 o les referències que fa a la qüestió a *La velada de Benicarló* per adonar-se'n. Així com algunes de les reveladores declaracions del seu successor, Juan Negrín, que recull Pelai Pagès a *Cataluña en guerra y en revolución*:

“No estic fent la guerra contra Franco perquè ens rebroti a Barcelona un separatisme estúpid i pobletà. De cap manera. Estic fent la guerra per España i per a España! Per la seva grandesa i per a la seva grandesa! S'equivoquen els que suposin una altra cosa. No hi ha més que una nació: España! (...) Abans de consentir campanyes nacionalistes que ens duguin a desmembraments, que de cap manera admeto, cediria el pas a Franco sense altra condició que la que es desprengués d'alemanys i italians. En punt a la integritat d'España sóc irreductible i la defensaré dels de fora i dels de dins. La meva posició és absoluta i no consent reduccions.”

És en aquest sentit, clarificador i desmitificador alhora, que resulta convenient la lectura d'*Els darrers dies de la Catalunya Republicana*, d'Antoni Rovira i Virgili, Curial Edicions Catalanes, 1976. Una obra — publicada per primera vegada l'any 1940 a Buenos Aires, per l'Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana, d'Edicions de la Revista de Catalunya, i reeditada recentment, l'any 1999, per Edicions Proa— on el vice-president primer del Parlament republicà recull les amargues vivències que li correspongué d'experimentar al llarg dels darrers deu dies que visqué reculant envers la frontera francesa per evitar la barbàrie repressiva del franquisme.

Unes experiències que ens serveix no pas com a diari, sinó com a memòries. Des de la primera línia Rovira i Virgili ja ens presenta la situació sota un prisma que no pot ésser més diàfan: la sensació que *tot allò* —tot que s'havia somniat tant, tots aquells principis i ideals pels quals s'havia lluitat tant, tot aquell món renascut que llauraven cada matí amb la rosada nova de l'esperança— s'estava acabant irremissiblement. «*Tinc la visió claríssima del gran perill imminent: la setmana entrant, l'exèrcit franquista serà a Barcelona.*» La gran i paorosa foscor que ho havia d'engolir tot s'acostava cada vegada més.

Curiosament, en la seva condició d'historiador el que més tem és que les tropes feixistes puguin fer la seva entrada a la capital del Principat el 26 de gener, just quan es complien 298 anys de la darrera gran victòria dels catalans davant de l'exèrcit espanyol, comandat pel Marqués de Los Vélez. Malauradament, el transcurs de les jornades acabarien confirmant la seva premonició: Barcelona fou conquerida pels invasors feixistes el 26 de gener. Casualitat o voluntat d'escarnir? Les hipòtesis són obertes, però l'odi dels franquistes permet afirmar que no deixaven res a l'atzar. Com van demostrar a bastament, no es tractava tan sols d'envair la nostra terra, sinó de causar el major dolor possible, tant físic com moral,.

Basant-se en l'estructura d'un dietari —tot i que, com ja ha advertit d'entrada (i veurem més endavant), profusament ampliat i reelaborat poques setmanes després, ja a l'exili— l'escriptor ens descriu, jornada a jornada, i passa a passa, el viacrucis interminable que el dugueren tant a ell com a la seva família del paradís anhelat i a mig construir que era la Catalunya republicana a l'infern de l'exili. O potser, cal remarcar-ho de bell antuvi, al purgatori, ja que l'infern de veritat no el visqueren tant els polítics i intel·lectuals destacats d'aquells dies negres sinó, sobretot, la resta de defensors de la democràcia que deixaren la salut o la vida damunt l'amarga i glacial sorra dels camps de refugiats francesos.

Mentre llegim el llibre i assistim de primera mà a les severes penalitats que patiren tant ell com d'altres polítics i personalitats culturals, no podem deixar de pensar que la tragèdia de veritat —el descens a l'infern de Dante— la sofriren la immensa majoria dels fidels a la República que hagueren de servir-se únicament dels seus migrats o inexistents mitjans per a desplaçar-se, quasi tot ells a peu, fins aquella frontera que creien salvadora. Vers aquella frontera inabastable que els havia d'oferir protecció i consol i que els rebé amb les armes a les mans i els condemnà a provar de viure —a sobreviure o malviure, de fet— damunt la sorra de les platges, amuntegats com bèsties i envoltats de reixes d'acerades punxes.

Una experiència incomportablement inhumana que, entre d'altres, exposà Francesc Vilanova a *Exiliats, proscrius, deportats. El primer exili dels republicans espanyols: dels camps francesos al llindar de la desesperació*. Una de les obres que posà de nou en evidència allò que tan bé sabem: que desafortunadament, no foren —ni són (l'exemple de Guantanamo segurament ha mort per sempre més aquell infant mig adormit que seguia jugant en alguna remot racó del nostre interior...)— únicament els règims feixistes o totalitaris el que convertiren els Camps de Concentració en una de les més poderoses eines d'extermini mai conegudes!

Tenint això en compte, i deixant de banda les disquisicions de tipus ètico-moral que aquestes consideracions comportarien —la Generalitat havia de prioritzar el salvament, en condicions privilegiades, dels polítics i intel·lectuals mentre la resta dels seus compatriotes s'arrossegaven peniblement vers la frontera?; l'etern dilema: que hauria de prevaldre, la preservació d'una obra d'art insubstituïble o la vida d'un ciutadà qualsevol?— no podem deixar d'estremir-nos en assistir a l'interminable i esfereïdora odissea de tots aquells prohoms als quals la seva fidelitat a unes idees i a la legalitat democràticament estatuïda els condemnà a encaminar-se cap un sempre indesitjat i imprevisible exili.

Una odissea que fou encara més complicada i més dura a causa de la incúria i el menyspreu que l'estat espanyol ha mostrat des de fa segles per Catalunya i els seus habitants. Els capitosts de la república espanyola van procurar garantir tant com van poder i saber —o sia, ben poc— la sortida dels seus parlamentaris i intel·lectuals. En canvi, es desentengueren per complet dels que tan nom i renom havien donat a la nostra terra i la nostra cultura. Tal i com és habitual, els devien considerar de segona categoria, de caràcter purament provincial, folklòric o ornamental, sense cap mena d'importància ni significat *universal*.

Una vegada més, doncs, els cabals públics —pagats per tots, i per tant en principi destinats també a tots— es destinaren a salvar la vida de les autoritats polítiques espanyoles i no pas la dels catalans o la dels bascs. Unes autoritats que, llavors com ara, no sentien ni la riquesa pluricultural i plurilingüística de la península com a res seu, sinó més aviat com a estranya, quan no com a sobrera, i els seus integrants com a *estrangers* i no representants de la seva *patria* integrista i excloent.

Com advertíem a l'inici, en aquest extrem l'estat espanyol de fa setanta-cinc anys i el d'avui són tan idèntics com dues gotes d'aigua, de la mateixa manera que ho són els ciutadans progressistes o conservadors del *Reino de España* —segons aquell conegut axioma (“*Res no s'assembla més a un espanyol de dretes que un espanyol d'esquerres*”) que tan aviat s'atribueix a Josep Pla com a Joan Fuster.

A banda del més que evident interès històric d'*Els darrers dies de la Catalunya Republicana* —les 35 darreres pàgines del qual ja tenen l'exili com a escenari—, aquest llibre ens permet constatar les evidents capacitats literàries d'Antoni Rovira i Virgili, que no tan sols ens ofereix un relat molt ben estructurat, cru i nu, que defuig tant l'efectisme com el victimisme, la dramatització com el misticisme (“*Els catalans han de tenir el coratge moral de renunciar als mites*”, pàg. 7) sinó que, al mateix temps, ens ofereix algunes mostres d'una bellíssima i més que agraïda prosa.

Donat que és una obra que recomanem sense cap tipus de temor ni prevenció, resulta ben difícil d'escollir un sol fragment per transcriure'l. Amb tot, ens decidim per un que, tot i haver-lo escrit per al seu recull d'*Escrits polítics*, cregué convenient incloure de nou a les Paraules preliminars d'aquest. Es tracta d'una sagaç i escaient reflexió sobre els diaris o dietaris privats. Reflexió que, si se'ns permet la immodèstia d'indicar-ho, compartim en la seva integritat:

«*Una proximitat excessiva perjudica la claredat i l'exactitud de les imatges... No crec que el millor mètode per a recollir aquestes visions de vida i d'història sigui el dels dietaris íntims portats puntualment... Les anotacions quotidianes cauen sovint en una minuciositat inútil, perquè les impressions i les visions del dia són massa fortes en l'esperit i es fa difícil de situar-les en una determinada perspectiva que les destriï i les valori... La màxima garantia de precisió i d'exactitud la trobo en l'exposició comentada dels propis records i de les pròpies observacions dins d'un temps separat, però no massa separat dels esdeveniments. Aleshores els records i les observacions ja s'han clarificat en el repòs anímic, per haver-se reduït a solatge els elements subjectius —passions,*

interessos, reaccions psíquiques, influències de l'ambient i de l'hora— que immediatament després de la percepció enterbolien més o menys el nostre judici.»

Els darrers dies de la Catalunya Republicana, pàg. 5 i 6

dissabte 30 d'abril i diumenge 1 de maig del mmxi

© Xavier Serrahima 2011

www.racodelaparaula.com

Informació sobre els drets

© Xavier Serrahima 2011